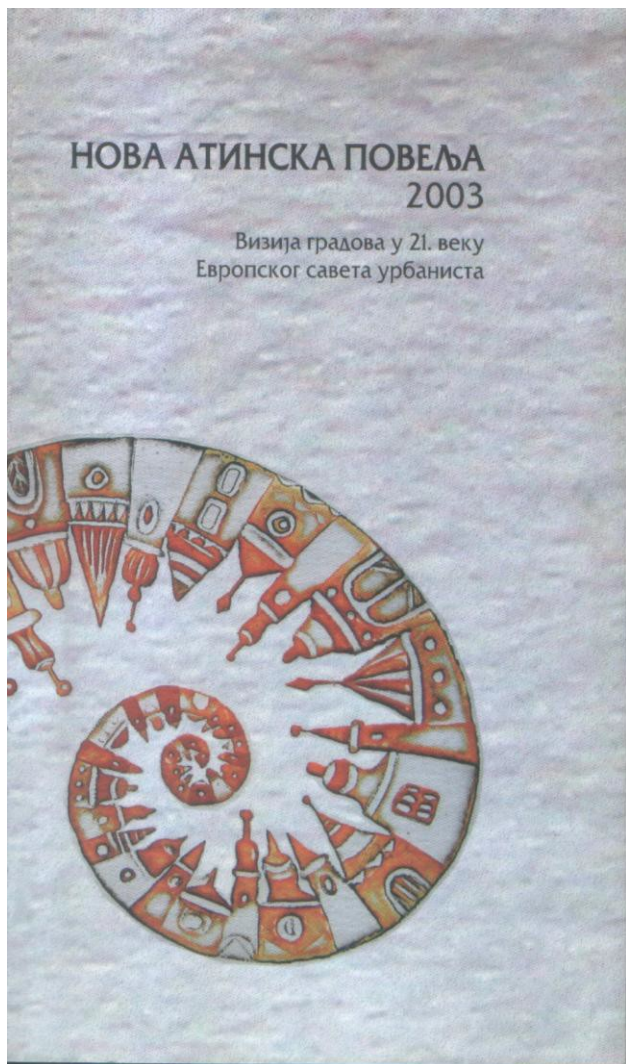

КОЛИКО ЈЕ НОВА АТИНСКА ПОВЕЉА СТВАРНО НОВА

Ове године навршава се једна деценија од усвајања Нове атинске повеље, која је још увек узор за планирање и урбану обнову градова у земљама Европске уније и шире. Усвојена је 20. новембра 2003. године у Лисабону, а у Србији овај документ је преведен и представљен 2010. године поводом 55. јубилеја Удружења урбаниста Србије.

Како европски, тако и српски поборници овог документа претенциозно сматрају да је он визионарски рецепт за будућност европских градова. Њени структуратори сматрају да је Повеља заснована на новим темељима и циљано је усмерена према урбанистичком и просторном планирању, односно бољој територијалној организацији и кохезији европских градова у будућности.

Нова атинска повеља

У том контексту, јасно је да се она није могла замислити само као документ са прагматичним користима и смислом. Било је за очекивати да она буде корисна и релевантна подлога и у теоретском смислу, поготово када је у питању планирање града као здравог и одрживог урбаносрединског пребивалишта [1], али и његовог ужег и ширег окружења (регије) са активним и допунским озонским масивом [2] као шире гравитирајућих и одрживих делова животносрединског станишта [3]. То и јесте разлог да се након њене једнодеценијске имплементације постави питање, колико је Нова атинска повеља заиста нова, односно колико је она структураторна, градотворна, екотворна и животворна?

Једнострана „2Д“ типологија на штету екореципроцитета

Њен претпостављени циљ је да се живи у бољим или „усаглашеним градовима“ [4], међутим она баш у теоретском и прагматичном смислу, запоставља суштински значајно типолошко разврставање три типа интегративних, компатибилних и комплементарних физичких структура, објеката или артефаката урбаносрединског пребивалишта. Читав проблем произлази из чињенице да Нова атинска повеља кроз неодрживу комбинаторику „3Д“ и превазиђене „2Д“ терминологије, у физичкој структури града прозелитистички и неодрживо препознаје само високо грађене објекте или артефакте, и њих сматра једино изграђеним просторима и објектима. Зато у вези с тим, поставља се логично питање, да ли је то само зато што високо грађени, у односу на ниско и пејзажно грађене објекте или артефакте, имају зидове?

Управо због таквог неодрживог „2Д“ приступа и сагледавања чињеница, само се високо грађени објекти сврставају у тзв. пунине, иако у њима има пуно празнина (просторија). Међутим, пејзажно и ниско грађени објекти, вероватно само зато што немају зидове, неодрживо се сврставају у тзв. празнине, односно тзв. неизграђене, тзв. слободне и тзв. отворене просторе и површине, што неминовно значи да они нису „3Д“ структуре, објекти или артефакти. Дакако, такав

приступ намеће питања, као што су: Како се пројектује пунина, односно празнина? Како високо грађени објекти могу бити пунина, ако имају пуно празнина? Како пејзажно или ниско грађени „3Д“ објекти могу бити празнине, ако они такви какви јесу и какви нам требају без зидова, врше функцију због које су тако планирани, пројектовани и изграђени? По којем научно-стручном принципу високо грађени „3Д“ објекти такви какви јесу и какви нам требају са зидовима, представљају тзв. пунину, а пејзажно и ниско грађени „3Д“ објекти, такви какви јесу и какви нам требају без зидова, представљају празнину? Исто тако, по ком принципу само високо грађени „3Д“ објекти као тзв. пунине чине стожере пожељног урбаног континуитета, а пејзажно и ниско грађени „3Д“ објекти као тзв. празнине чине стожере непожељног урбаног дисконтинуитета?

Само ове чињенице и питања која произлазе из „2Д“ поставке у Повељи, јасно говоре да она није визионарска, јер визију европских градова у 21. веку сагледава кроз примену превазиђене „2Д“ терминологије и „2Д“ квазизнања, због чега она уствари (не)зна да урбаносрединску структуру (град) осим локалних урбаних заједница и високоградитељских структура, чине још и нискоградитељски и пејзажноградитељски типови „3Д“ објеката или артефаката, иако они немају зидове.

Дакле, она неучава досадашње заблуде и једностраност „2Д“ теорија и прагме планирања и управљања простором [5], поготово када је у питању васпостављање одрживог екореципроцитета између високо, ниско и пејзажно грађених физичких структура, објеката или артефаката [6]. Оваква прецизна и егзактна типологија физичких („3Д“) структура која препознаје, разврстава и вреднује високоградитељске, нискоградитељске и пејзажноградитељске типове „3Д“ објеката, јасно указује да међу њима нема и не може бити прозелитизма. Дакле, они су међусобно једнако вредни, равноправни и значајни у структурисању урбаносрединског пребивалишта, па није случајно што њихова просторна организација на принципима екореципроцитета између високо, ниско и пејзажно грађе-

них структура и објеката, затим физички субјективитет и капацитет, те екоурбани бонитет и легалитет имају посебно важно место и улогу у одрживом опстанку и развоју локалне урбане заједнице.

Шта се променило од Баухауса до данас

Значи, у Повељи је видљива неодржива комбинаторика „2Д“ и „3Д“ терминологије која последично маргинализује типологију, односно један део иманентних и препознатљивих типова „3Д“ објеката који су у процесу урбанистичког и просторног планирања врло битни за структурисање, али и одрживи развој и функционисање урбаносрединског пребивалишта. То сигнификантно говори да типологија препознатљивих урбаносрединских физичких структура има важно место у евентуалном исправљању заблуда или конфузије у досадашњим „2Д“ теоријама и прагми планирања и управљања простором. Затим, она је важна за ефективно стварање и организовање знања на „3Д“ принципима одрживог екореципроцитета, али и за развијање „3Д“ теорија и прагме које су од значаја за даља истраживања [7] у процесу и области одрживог „3Д“ екоурбанистичког и екопросторног (екорегионалног) планирања [8], па коначно и за бољу територијалну организацију и кохезију европских градова.

Из овог скраћеног приказа сагледива је њена неструктурност, неградотворност и неживотворност, због чега још увек не живимо у бољим, односно „усаглашеним градовима“, којима се тобоже тежи од усвајања Повеље 2003. године. Посебан је проблем што и она (не)посредно иницира и подстиче планскоурбанистичке „2Д-патенте“ који генеришу метајезичке изведенице, непрецизну, односно варирајућу спекулативно-профитерску терминологију и псеудоурбане активности. Кроз такво „2Д“ застраивање под плаштом „2Д“ едукације, терминологије, легислативе, регулативе..., данас се већ у недоглед пласирају квазистручна знања о спекулативним и мимикријским „2Д-патентима“, као што су тзв. отворени, тзв. слободни, тзв. неизграђени простори и тзв. зелене површине, уместо знања о „3Д“ структурама,

објектима или артефактима пејзажно-архитектонског градитељства, стваралаштва, културе, уметности и културно-парковног наслеђа [9]. Овде је довољно поставити питање, како нешто што је планирано, пројектовано и изграђено, истовремено може бити неизграђено или слободно? У вези с тим, јасно је да парк, трг, раскрсница, променада... имају своју намену, иако немају зидове. То само значи, да ипак нису неизграђени, нису слободни [10] итд., већ напротив, све супротно томе.

Значи, такве „2Д“ визије и пре и након усвајања Повеље, кроз више деценија до данас волшебно подстичу и доприносе узаконивању квазистручног и неодрживог планско-урбанистичког „патента“ по којем је „3Д“=„2Д“ и обратно. Овакав приступ и сагледавање последично обесмишљавају и урушавају структурни, градотворни, екотворни, животно-творни и урбаносредински бонитет и капацитет, затим се афирмишу корупција и профитерство, а потом и псеудоурбанизација и други облици контаминације урбаносрединског пребивалишта. То су суштински проблеми који се и пре и након усвајања Повеље, веома штетно одражавају на афирмисање и имплементацију теорија, знања и прагме „3Д“ екоурбанистичког и екопросторног планирања, затим пожељног и одрживог екоурбаног континуитета, али и вишедеценијско игнорисање екореципроцитета између високих, ниских и пејзажно грађених физичких („3Д“) објеката или целина. Из тих разлога, и током прве деценије у 21. веку озбиљно је доведено у питање одрживо структурисање урбаносрединског пребивалишта на принципима екореципроцитета, затим васпостављање одрживог екоурбаног капацитета и бонитета, као и одрживи развој и опстанак локалних заједница.

У том контексту, „2Д“ едуковани и профилисани кадрови кроз пар деценија такозваног „габаритног“, „композиционог“ и „техничистичког“ [11], а сад и интегративног урбанизма, волшебно апострофирају виртуелне и заговарају тзв. слободне и тзв. отворене просторе и тзв. зелене зоне унутар града, чиме јасно стављају до знања да, као и Баухаус почетком 20. века [12], невиде да пејзаж

и парковно-урбане физичке структуре могу бити и да јесу предмет уметничког стварања, затим пејзажно-архитектонско-урбаног дизајна и изградње. То и јесте разлог због којег ове планиране, пројектоване и грађене структуре са урбаним процесима, квазистручно се сврставају у природне творевине. А, то говори да се божије (природне) творевине непланирају, непројектују и неграде, као ни природни процеси који у њима владају.

Дакле, они још од Баухауса, а затим и кроз неодрживу комбинаторику „2Д“ и „3Д“ теорија и прагме у Новој атинској повељи од 2003. године, једнострано и квазистручно игноришу и потиру иманентне и баштињене вредности вртно-парковног градитељства, стваралаштва, културе и уметности све до данас. Због ових својеврсних заблуда, у рушилачком налету инвеститорског урбанизма и корпоратократије надвладала је интересно-профитерска или „2Д“ спекулативна логика, која је током 20. века прерасла у процес квазистручне деградације и обезвређивања историјских чињеница о вртно-парковном градитељству, стваралаштву, култури, уметности и културно-парковном наслеђу. Након тога, увек у тескобном урбаном супстрату, за многе модернисте и постмодернисте који су више или мање следили Баухауса, то је постала јединствена прилика да мађионичарски скују „2Д-патенте“, који ће током више деценија у 20. веку све до данас, сасвим бескрупулозно и неодрживо одузимати трећу димензију „3Д“ структурама, објектима или артефактима вртно-парковне или пејзажне архитектуре [13].

Кроз такав вишедеценијски однос, уврежио се неодрживи „патент“ по којем је „3Д“=„2Д“ и обратно, и он је као такав присутан и у Новој атинској повељи. То се примећује кроз квазистручно свођење пејзажно-урбаних творевина на тзв. неизграђене, тзв. слободне, тзв. отворене, тзв. зелене површине, просторе, зоне и разне друге „2Д“ изведенице и „2Д-патенте“, којима се супротно научно-стручним знањима, принципима, прегнућима и достигнућима потиру њихов градитељски, културни и функционални идентитет, физички субјективитет и капацитет, екоурбани бонитет и легали-

тет, али и екоречипроцитет између високих, ниских и пејзажно грађених структура, објеката или артефаката. Из ових пресечних чињеница, јасно произлази да „2Д“ профилисани кадрови, врло тенденциозно и квазистручно, а онда још под теретом спекулативних и профитерских интереса инвеститорског урбанизма, хегемоније капитала и корпоратократије, најчешће се неосврћу, па потом (не)свесно (не)знају и (не)виде да кроз градитељску и урбану историју све до данас, разни типови вртова, предвртова, паркова, скверова, променада, дрвореда, алеја и других „3Д“ структура, објеката или артефаката пејзажне архитектуре, дефинитивно и стварно у појмовном и појавном смислу, чине суштинске макро и микроурбанистичке елементе „3Д“ пејзажно-архитектонско-урбаног система, градитељства, стваралаштва, културе, уметности и културно-парковног наслеђа.

На основу тога, запостављена је сложеност екистичке димензије градоградитељских и просторних проблема [14], и то јасно показује како се Нова атинска повеља, а онда и „2Д“ урбанистичко и просторно планирање ограничило на „2Д“ едукацију, „2Д“ терминологију, „2Д“ регулативу и последично на „2Д“ план намене површина без треће димензије и без продубљеног мишљења о простору у целини. Тако „2Д“ урбанисти и планери физички облик и габарите града свде на „2Д“ принципе [15], од којих је један био „лоцирање“ и дистрибуција неких садржаја у функционалистичко-саобраћајном маниру, а други је био произвољно „ликовно поигравање“ формализованим сликама плана насеља [16].

Дакако, овај виртуелни „2Д“ план намене површина који је тековина превазиђеног „2Д“ планирања још из времена „габаритног“, „композиционог“ и „техничкичког“ урбанизма, и данас је још увек најважније „2Д“ полазиште (подлога) у планирању града. Из свих ових пресечно наведених разлога и чињеница, јасно се види да су Нова атинска повеља као и „2Д“ урбанистичко планирање запоставили креативну акцију, и да се ништа није променило од Баухауса до данас, нарочито када је у питању вредновање објеката и структура пејзажно-архитектонског градитељства, стварала-

штва, културе, уметности и културно-парковног наслеђа. Слично томе, и регионално планирање изгубило се у „2Д“ теоретском истраживању, док је „3Д“ разматрање целине проблема тако рећи напуштено [17]. Сви ови разлози довољно разумљиво указују зашто „2Д“ едуковани кадрови кроз „2Д“ урбанистичко и просторно планирање, па и модерна архитектура, као и Нова атинска повеља, још увек нису допринели стварању бољих градова у 21. веку, односно још увек увелико партиципирају у умножавању негативног еколошког наслеђа и негативних ефеката стаклене баште.

Закључак

Да би се превазишли наведени проблеми неопходно је одбацили „2Д“ теорије и прагму. Потом, у области планирања и управљања простором, посебно је важно усмерити се на „3Д“ едукацију, те стицање, афирмисање и имплементацију знања из области екоурбанистичког и екопросторног (екорегионалног) планирања [18]. Она се морају базирати на принципима одрживог екоречипроцитета између једнако вредних, једнако важних и сасвим равноправних високо, ниско и пејзажноградитељских физичких („3Д“) структура, објеката или артефаката, како у структурисању, оплемењивању и култивирању урбаносрединског пребивалишта, тако и у заштити и очувању животносрединског станишта. Такав „3Д“ екоурбани и екопросторни приступ представља унапређену и уствари квалитативно преосмишљену подлогу и визију за израду адекватне научно-стручне литературе. Само на тим основама, будућа „3Д“ едукација и „3Д“ умећа могу и те како допринети интегрисању „3Д“ искустава, терминологије и знања у одрживе струкотворне, градотворне, екотворне и животворне екоурбанистичке и екопросторне теорије, циљеве, повеље и друге документе и планове.

**Проф. др Ћеримовић Љ. Велимир,
Универзитет „Унион – Никола Тесла“
Београд; Департман архитектура и
урбанизам**

Литература

- [1] Ћеримовић, Љ. Велимир (2011), *(Не)одрживо „2Д“ планирање структура урбаног и предеоног пејзажа у условима климатских промена*, Зборник радова „Будућност развоја насеља у светлу климатских промена“, Друштво урбаниста Београда (ДУБ), Београд, стр. 137-172.; www.pipaugs.org.rs
- [2] Милошевић, В. Предраг – Ћеримовић, Љ. Велимир (2010), *Еко-град Београд – континуитет системских огрешења о одрживост*, Изградња, Број 1-2., Година LXIV, Београд, стр. 47-70.; www.pipaugs.org.rs
- [3] Ћеримовић, Љ. Велимир (2012), *„2Д“ или „3Д“ регулатива, планирање и управљање урбаним и регионалним простором*, Зборник радова „Градови у XXI веку“, Асоцијација просторних планера Србије, Универзитет у Београду – Географски факултет, Златибор-Београд, стр. 289-300.; Zbornik radova Zlatibor 2012 APPS.pdf – Adobe Reader; www.pipaugs.org.rs
- [4] ****Нова атинска повеља 2003 – Визија градова у 21. веку* Европског савета урбаниста (2010), Реч уредника, Удружење урбаниста Србије, Београд, стр. 11.
- [5] Ћеримовић, Љ. Велимир (2012), *Да ли је планирани, пројектовани и грађени парк културно или природно добро, или зелена површина, или...?*, Савремено градитељство, Број 9, Година IV, Бања Лука, стр. 52-67.
- [6] Ћеримовић, Љ. Велимир (2011), *Неодрживе псеудоурбане последице законске и урбанистичке терминологије*, Гласник Српског географског друштва, Број 3., Свеска ХСI, Београд, стр. 117-138.; www.pipaugs.org.rs
- [7] Yiftachel, Oren (1989), *Towards a New Typology of Urban Planing Theories*, Environment and Planing B: Planing and Design, стр. 16.
- [8] Ћеримовић, Љ. Велимир (2011), *Псеудоурбанизација као последица законске и урбанистичке терминологије*, Техника, Број 65 (2011) 1., Година LXVI, Београд, стр. 27-34.; www.pipaugs.org.rs
- [9] Ћеримовић, Љ. Велимир (2010), *Одржива урбанизација и неодржива псеудоурбанизација*, Савремено градитељство, Број 04, Година II, Завод за изградњу а.д. Бања Лука, Република Српска, Бања Лука, стр. 28-38.
- [10] Ћеримовић, Љ. Велимир (2011), *Урбанизација или псеудоурбанизација*, Наслеђе, Број 17., Година VIII, Филолошко-уметнички факултет (ФИЛУМ) Крагујевац, Крагујевац, стр. 39-63.; www.pipaugs.org.rs
- [11] Радовић, Ранко (2009), *Форма града*, Грађевинска књига, Београд, стр. 3.
- [12] Обад Шћитароци, Младен (1992), *Хрватска парковна баштина*, Школска књига, Загреб, стр. 153.
- [13] Ћеримовић, Љ. Велимир (2009), *Неприкладна стручна терминологија у књигама и законској регулативи*, Изградња, Број 3-4., Година LXIII, Београд, стр. 87-106.; www.pipaugs.org.rs
- [14] Доксијадис, Константинос (1982), *Човек и град*, Нолит, Београд, стр. 27-47.
- [15] Ћеримовић, Љ. Велимир (2009), *Ефекти маргинализације и дисконтинуитета пајзажно-архитектонско-урбаних структура у грађеној средини*, Зборник радова (CD) „Континуитет-дисконтинуитет у планирању градова“, Друштво урбаниста Београда (ДУБ), Београд, стр. 142-163.; www.pipaugs.org.rs
- [16] Радовић, Ранко (2009), Исто, стр. 3.
- [17] Доксијадис, Константинос (1982), Исто, стр. 25.
- [18] Ћеримовић, Љ. Велимир (2010), *Моћи законодавне и урбанистичке квази-стручне терминологије, и vice versa: Пети паркић Београд – Тротоари Сарајево – Академски парк Београд*, Изградња, Број 9-10., Година LXIV, Београд, стр. 553-570.; www.pipaugs.org.rs